

Misdragende landen snoeihard treffen met sancties

Landen die de wereldorde verstoren, moeten worden aangepakt met hardere sancties. Dat is de belangrijkste les van de oorlog tussen Rusland en Oekraïne. Daarbij zullen landen die de sancties opleggen ook hard worden geraakt. Dat geldt vooral voor bedrijven, hoewel de meeste sectoren veel veerkrachtiger zijn dan gedacht.

Door Joost van Mierlo

Dat zegt Oleg Itskhoki, een econoom die in de afgelopen maanden is uitgegroeid tot een van de meest kritische commentatoren met betrekking tot de ontwikkelingen in Rusland en Oekraïne. De Amerikaanse Rus, geboren in Rusland en sinds 2004 woonachtig in de Verenigde Staten, geldt als een van de meest talentvolle jonge economen ter wereld. Hij sleepte eerder dit jaar de John Bates Clark Medal, door sommigen omschreven als de 'Nobelprijs voor jonge economen', in de wacht.

Itskhoki gruwet van de oorlog en vraagt zich af of iemand in Rusland een idee had wat er met de oorlog kon worden bereikt. Deze twijfel is in de afgelopen maanden alleen maar versterkt. Hij voorspelt een diepe recessie in zijn geboorteland, zonder hoop op enig herstel in de komende jaren. 'Het zal voor het eerst in de geschiedenis zijn dat een technologisch redelijk ontwikkeld land een technologische stap terug zal doen.'

Russen zelf reageren volgens Itskhoki apathisch. Ze hebben geen politieke invloed meer. 'De laatste democratisch gekozen tegenstander van Poetin is enkele weken geleden opgepakt. In Moskou heeft Poetin wellicht de steun van 25% van de bevolking, maar in het Russische parlement hebben zijn geestverwanten 100% van de zetels. Vergeleken met Rusland is Venezuela een schoolvoorbeeld van democratie', aldus Itskhoki. 'En ik besef hoe gebrekkig de democratie daar is.'

Het is volgens Itskhoki terecht dat de aandacht nu op het menselijk leed is gericht. Maar uiteindelijk zal het voor Europese landen beter zijn dat ze niet langer afhankelijk zijn van olie en gas uit Rusland. En de transitie richting duurzame energie zal ook nog eens ietwat worden versneld.

De sancties tegen Rusland waren bedoeld om het land op de knieën te krijgen. Dat is niet gelukt. Zijn ze mislukt?

'Als het inderdaad de bedoeling was om het financiële systeem van Rusland in te laten storten, dan waren de sancties ontoereikend. Dat wil niet zeggen dat de sancties niet indrukwekkend waren. Zowel de genomen maatregelen als de brede coalitie van landen die de sancties omarmden waren omvangrijk. Het is moeilijk om er een historisch precedent voor te vinden.

En er waren aanvankelijk ook signalen die wezen op een grote crisis. De roebel stortte de eerste maand na het begin van de oorlog en het instellen van de sancties in. Als er toen door de Russische Centrale Bank of door het Russische ministerie van Financiën grote fouten waren gemaakt, dan had bijvoorbeeld het banksysteem kunnen omvallen. Maar dat zijn nu juist de plekken waar

nog kwalitatief hoogwaardige ambtenaren zitten. Er volgde dan ook snel herstel.'

Wat was er mis met de sancties?

'Er was niet zozeer iets

'Westerse landen hadden nooit afhankelijk moeten worden van de invoer van olie en gas uit Rusland.'

CV

Oleg Itskhoki

De in 1983 in Moskou geboren Oleg Itskhoki behoort tot de meest gerespecteerde jonge economen ter wereld. Hij ontving dit jaar de John Bates Clark Medal, voor economen tot veertig jaar, die door velen wordt gezien als een opmaat naar de Nobelprijs voor Economie. Itskhoki studeerde Economie aan de New Economic School in Moskou en vertrok in 2004 naar Harvard University in de Verenigde Staten waar hij in 2009 promoveerde. Hij is Hoogleraar aan University of California en doceerde eerder aan Princeton University. Hij bezit het Amerikaanse en het Russische staatsburgerschap.

mis met de sancties. Ze waren imposant. Maar ze waren vooral gericht op de importzijde van de Russische economie. Dat zal op den duur voor problemen zorgen. Want Rusland had rekening gehouden met de sancties. De meest cruciale sectoren hadden voorraden voor een periode van zes tot twaalf maanden opgebouwd.

Je merkt dat er nu tekorten ontstaan. Dat geldt niet alleen voor de zware industrie, maar ook voor militaire operaties. Dan gaat het vooral om hoogwaardige technologie. Het is de verwachting dat de Russische economie tot volgende zomer met 12% zal krimpen. Dat raakt iedereen. En het grote verschil met eerdere crises, zoals de kredietcrisis of de COVID-19-pandemie, is dat er geen snel herstel volgt. Het is de verwachting dat na de snelle krimp die nu plaatsvindt er een periode van op zijn best stilstand volgt. Dat wordt heel zwaar.'

Wat had er meer of anders gedaan moeten worden?

'Rusland is afhankelijk van de export van olie en gas. Het is ook een land dat een enorm handelsoverschot heeft en daarnaast, in ieder geval tot heel recent, een groot begrotingsoverschot. Dat handelsoverschot werd in de eerste maanden na de oorlog alleen maar groter. Dat was voor een deel het gevolg van de stijgende energieprijzen, maar Rusland produceerde in de eerste maanden van de oorlog ook meer olie en gas dan in de vergelijkbare periode vorig jaar.

Het betekende dat er in die periode ruim \$ 100 miljard aan extra inkomsten binnenkwam. Het Westen heeft de oorlog feitelijk gefinancierd, of in elk geval mede gefinancierd. Met die extra inkomsten is

het ook geen wonder dat de roebel snel herstelde en daarna tot een niveau steeg dat hoger was dan in de afgelopen jaren het geval was.'

Maar het Westen was toch afhankelijk van olie en gas uit Rusland?

'Ja, dat klopt. Vooral Europese landen zijn de afgelopen jaren meer gaan vertrouwen op Russische olie en gas. Het was dan ook problematisch om de export te stoppen. Maar het is niet onmogelijk. Het wordt steeds duidelijker dat sectoren die afhankelijk zijn van Russisch gas een veel groter vermogen hebben om snel alternatieven te vinden dan tot nu toe voor mogelijk werd gehouden. Dat zie je bijvoorbeeld bij het opbouwen van de voorraden. Tegen alle verwachtingen in zijn de meeste landen in staat geweest normale voorraden op te bouwen. In het verleden gebeurde dit voor de helft met Russisch gas. Nu was dat voor slechts 10% het geval.'

Had Europa de import van Russisch gas moeten stoppen?

'Het minste dat had kunnen worden gedaan, was het instellen van een maximumprijs. Dat is iets waar nu eindelijk werk van wordt gemaakt. Maar een grote groep economen stelde dit al in maart van dit jaar voor. Het had in ieder geval kunnen voorkomen dat al dat extra geld naar Rusland stroomde. Met het stoppen van de import van olie en gas zou Rusland echt hard zijn geraakt. Het zou ook hebben betekend dat de onderhandelingen over een staakt-het-vuren indertijd een veel grotere kans van slagen zouden hebben gehad. Maar politici luisterden niet naar ons economen, maar naar de machtige industriële lobby. Terwijl wij als economen denken dat de industrie >

'Niemand begrijpt precies wat Rusland met de oorlog met Oekraïne wilde bereiken.'

‘Het wordt steeds duidelijker dat sectoren die afhankelijk zijn van Russisch gas een veel groter vermogen hebben om snel alternatieven te vinden dan tot nu toe voor mogelijk werd gehouden.’

zich snel aan zou hebben gepast, mede omdat de sancties in de lente plaatsvonden, wilde de industriële lobby het liefst dat er zo weinig mogelijk veranderde.’

Dat was dit voorjaar. Nu heeft Rusland zelf de gaskraan dichtgedraaid. Wat betekent dat?

‘Het is onjuist om te denken dat dit aangeeft dat Rusland in een krachtige positie zit. Ik zie het als een vorm van bluff van Poetin. Het zorgt voor enige problemen in Europa en de hogere energieprijzen zijn natuurlijk vervelend, maar voor Rusland is de situatie veel ernstiger. Er is nog altijd een overschot op de handelsbalans, maar er is voor het eerst een begrotingstekort. Rusland staat voor het eerst voor de harde keuze om mensen hun pensioenen te betalen of om nieuwe wapens te leveren aan het leger in Oekraïne. In de eerste helft van dit jaar konden ze dat allebei doen vanwege de extra olie-inkomsten. Nu gaat het echt pijn doen.’

Zal er verzet komen?

‘Het is moeilijk om precies te weten wat Russen denken, zelfs voor mij. Mensen durven hun mening niet te geven. Slechts 3% van de ondervraagden geeft een antwoord bij opiniepeilingen. Die zeggen dan ook helemaal niets. Het is een onthutsende situatie. In de afgelopen jaren hebben 145 miljoen Russen hun politieke stem verloren. Het is een erbarmelijke situatie.’

Ik constateer een soort van massale apathie. Russen hebben de politiek de rug toegekeerd. Hetzelfde geldt ten aanzien van de oorlog met Oekraïne. Ze willen er niets van weten. Maar ze worden wel hard geraakt. De importsancties hebben voor tal van tekorten gezorgd. Je merkt dat er wel iets meer import op gang komt via Turkije en via China, maar het blijft een zeer pijnlijke situatie. Hoe langer de sancties aanhouden, hoe penibeler de situatie zal worden.’

Wat betekent dat voor de positie van Poetin?

‘Niemand begrijpt precies wat Rusland met de oorlog wilde bereiken. Maar wat in elk geval duidelijk is, is dat de oorlog dramatisch uitpakt voor Rusland. Het land bevindt zich in een hopeloze economische

situatie. Niemand had precies kunnen voorspellen hoe de Oekraïners zouden reageren op de invasie, maar er had in Rusland in elk geval een serieuze discussie moeten plaatsvinden over de

gevolgen van eventuele sancties.

Maar Poetin heeft zich omringd met jaknikkers die geen tegenspraak durven te geven. Het is daarmee niet duidelijk hoeveel mensen het daadwerkelijk voor het zeggen hebben. Is het Poetin alleen? Of zijn het er twee of vier of acht? Het gaat hoe dan ook om een hele kleine groep die het hele land in zijn greep houdt. Het is onmogelijk om aan te geven hoe dat zich zal ontwikkelen.’

En wat betekent het voor de rest van Europa?

‘Op de korte termijn zijn er problemen. Dat is niet alleen het gevolg van de hogere energieprijzen en de hoge inflatie. Het is voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog dat er een massale oorlog plaatsvindt binnen Europa. Zelfs zonder de verstoring van de energiemarkt zou dat voor een grote schok hebben gezorgd.’

Maar voor de langere termijn is het waarschijnlijk beter voor Europa. Westerse landen hadden nooit afhankelijk moeten worden van de invoer van olie en gas uit Rusland. Dat is een fout geweest die in de afgelopen tien tot vijftien jaar is gemaakt. Maar nu is dat als gevolg van de oorlog en de genomen maatregelen niet langer het geval. Het zorgt ervoor dat de politiek strategische positie van landen verbetert.

Een ander gevolg is dat de transitie naar het gebruik van duurzame energie wordt versneld. Veel landen hebben al een strategie om voor 2035 een situatie te bereiken waarbij er sprake is van een net zero uitstoot van CO₂. Ik verwacht dat dit proces wordt versneld als gevolg van de oorlog en de situatie met Rusland. Dat betekent

echter niet dat de omslag volgend jaar al wordt bewerkstelligd, maar ik vermoed dat de net zero-ambitie nu een jaar of twee jaar eerder zal worden bereikt. En ook dat kan als een gunstige uitkomst van deze dramatische oorlog worden beschouwd.’ ■

‘Rusland staat voor het eerst voor de harde keuze om mensen hun pensioenen te betalen of om nieuwe wapens te leveren aan het leger in Oekraïne.’